

1

Verdens største pattedyr på sin siste reise gjennom havet. Hjertet har sluttet å slå og den store munnen glir opp. Det tomme blikket som stirrer ut til sidene, det kalde vannet som omslutter den. Jeg sto der på tuppen av neset og så det for meg. Denne enorme hvalkroppen som langsomt begynner å falle. Tyngdekraften som gjør alt om til sitt. Fallets puls som øker i takt med farten, fortere og fortere gjennom havet, vannet som må vike, det lange, tause fallet ned, ned, ned, helt uten lyd, bare dette fallet, stillheten som ikke punkteres før blåhvalen tilslutt drønner mot bunnen. Slammet som slynges opp og som slik, virvlende, likner snø, tenkte jeg. Et stille snøfall på havets bunn. Så vakkert allting kan være. De våte, tunge snøfillene som seiler ned gjennom vannet, som faller og faller og ikke gjør krav på annet enn retten til å falle, ned gjennom mørket, mot bunnen, dag etter dag, natt etter natt. Dette stille snøfallet som omsider vil dekke hvalen helt og dermed tvinge fram en ny, liten høydeforskjell i det golde terrenget. En nebbhval som ikke har vært her på en stund, sneier nedi med buken idet hun glir gjennom vannet. Noe av slammet virvles opp på nytt. Hun spenner fra med halen og svømmer oppover igjen før hun snur seg rundt og glir tilbake. Hun ser ned på denne forhøyningen i landskapet og tenker det er rart

at hun aldri har lagt merke til den før. Hun som tidligere har vært på så mange dypdykk nettopp her. Hun synker ned, lar buken hvile forsiktig mot bunnen og blir liggende der en stund, stirrer ut i mørket, har ingen andre tanker i hodet enn at det føles annerledes å være her nå, at det er litt fint egentlig, å bare ligge her, men så kjenner hun at hun må opp til overflaten. Hun vifter med loffene og lar seg løfte opp før hun skyver fra med halen, opp og ned, opp og ned. Hun skyter fart gjennom vannet, bryter omsider overflaten, pruster ut og drar inn luft, *haaaaaaaa*. Så deilig, tenker hun og blir liggende der i vannskorpen en stund og kjenne på lukten av salt og den kilende fornemmelsen av bølger som napper i kroppen. Så krummer hun ryggen, trekker pusten og dykker ned et par meter, pløyer nytt vann. I et lekent øyeblikk snur hun seg rundt og flyter med buken opp, betrakter verden opp ned. I mørket kan hun ikke skille dag fra natt. Kanskje savner hun solen, som i varmere farvann kiler seg nedover i vannet, lik kjegler av lys. Her er alt svart. Det finnes ingenting å se på, hun har bare dette mørket og det kalde trykket mot øynene og hun snur seg rundt, stiger til overflaten, blåser ut luft og fyller lungene. Igjen blir hun liggende og vake med store, stirrende øyne. Det er da hun oppdager meg, marinbiologen, her jeg står og ser utover. På havet som skummer hvitt idet det ruller over undervannsskjærene langt der ute. På bølgene som slår mot moloen, en jevn marm, *pssj, pssj, pssj, pssj*. Det er tidlig fredag morgen, midten av januar. Jeg er glad. Det er ingen ting spesielt som står på. Jeg skal bare ut og fiske litt. Med Erik-Aslak. Jeg kikker på klokken; en knapp time til jeg skal møte ham. Så fort det snur, tenker jeg og begynner å le. Så lett som jeg føler meg i kroppen nå og så håpløst som alt var den gangen jeg møtte ham her ute. Det er ikke så lenge siden,

heller. Bare noen uker. Tenk på det. Jeg sto akkurat her da også, det husker jeg. Jeg sto her og så inn i en dag som ikke ble mer enn en tynn, grå strek i horisonten, lik en sjakt i natten. Jeg hadde vært inne hele formiddagen og trengte luft, tok på meg flere lag med tykke klær og gikk ut, ned over jordet og ut på stranden. Jeg hadde bestemt meg for å forsøke å følge fjæra hele veien rundt denne gangen, men måtte gi opp halvveis. Fjæresteinene var for glatte av det tynne islaget som hadde lagt seg i løpet av natten. Jeg skar av inn mot venstre, ruslet over en frossen multemyr, kom meg inn på hovedveien og fulgte den videre inn til byen, forbi kaia og hvalmuseet, bort til fyret, lot en hånd gli over den glatte murpussen slik jeg hadde for vane å gjøre, og fortsatte helt ut til neset. Der ble jeg stående og kjenne på den kalde vinden, kjenne at den gjorde noe med meg, at det var godt, måten den fikk tårer til å piple fram på som frøs fast i øyekroken. Det var bare meg her. Dette kunne jeg like. Her kunne jeg godt bli lenge. Kanskje fikk jeg se måken? Lyden av støvler. Jeg snudde meg; det var Erik-Aslak. Hva gjorde han her? Jeg løftet en hånd. Han vinket tilbake. Han måtte ha sett meg idet jeg gikk forbi sjarken hans. *Så det er du som står her.* Han trakk opp en tobakkspakke fra baklommen. *Står du her og ser etter hvalene?* Han smilte. *Ja, nei, ikke akkurat.* Jeg forsøkte å smile tilbake. Det var noe med den kunstige samtalen. Jeg likte meg ikke, han gjorde meg nervøs. Hva var det han ville? Og hva var det jeg hadde sagt? *Visste du at førti prosent av all verdens biomasse er leddyr?* Dét hadde jeg sagt. Hva måtte han vel tro om meg nå? *Men er ikke hvaler pattedyr, da?* svarte han og snudde seg med ryggen mot vinden, dro ned glidelåsen på jakken, tente rullingsen inn mot brystet, snudde seg tilbake. Røyken sev sakte ut av munnen, jeg svarte ikke. Hva skulle jeg dessuten si? Selv-

sagt hadde han rett. Jeg fortsatte å se utover, håpet at det var nok å stå sånn. Lenge var det kanskje det. Han sto bare stille ved siden av meg og røykte. Da han skulle til å rulle seg en ny sigarett, spurte han om jeg også ville ha. Jeg nikket, tok imot pakken og rullet en røyk etter beste evne. Den stramme og litt søtlige lukten av fersk tobakk. Det husker jeg. Og de kalde hendene som forsøker å få fasong på tobakken, det tynne sigarettpapiret som kleber seg fast til tungen og leppene, flammen på lighteren som gang på gang slukner, og hele tiden tanken om at han skjønner alt, at bevegelsene mine avslører meg. Hvem er det jeg forsøker å lure? *Hva driver du på med, Elise?* Tilslutt fikk jeg fyr og trakk inn, rakte ham pakken og lighteren, kvalte et host og sa takk, sa at det var fint å stå her og røyke, og jeg tenkte at det ikke gikk så verst likevel. Kanskje det går? Han smilte, stakk tobakken tilbake i baklommen, sa noe om at det var dette som også var så fint når en var utpå og dro inn fisk. Havet, dønningene, dette mørket i desember, røyken når en var ferdig, om jeg ikke ville være med ham ut en gang? *Kanskje*, svarte jeg. Så ble det stille igjen. Jeg frøs. Det gikk ikke likevel. Jeg sa jeg måtte gå, at jeg hadde glemt å legge i ovnen før jeg dro. Det kom til å bli så kaldt. Vinden som her ikke møter noe motstand, ikke sant. Jeg stumpet røyken og gikk hjem.

Nå virket det bare så ufattelig lenge siden. Avstanden til alle tingene, all tiden imellom, alt jeg nå *vet*. Jeg smilte ved tanken på hvor tafatt jeg må ha virket. Hva jeg sa, måten jeg ordla meg, livredd som jeg var for å si noe feil, for å bli avslørt. Min egen latterlige framtoning. Nei, herregud. Jeg satte meg på huk og strammet skolissene på nytt, reiste meg, knøt skjerfet, stakk hendene i lommen på anorakken, så utover dette havet jeg snart skulle legge ut på, all fisken som var der ute, alt livet, de vakre hvalenes

bevegelser gjennom det kalde vannet, opp og ned, trykket på bunnen, hele havets tyngde på den gråsvarte ryggen, så opp til overflaten for å få luft, den kalde vinden i øynene, og jeg husker at jeg stående der tenkte at mørket dirret. *Noe* skalv i hvert fall langt der ute, det var jeg sikker på. Jeg kjente det. Gleden, kanskje lykken. *Noe* som skilte mørkt fra mørkt.

*

Denne historiens begynnelse, desember 2006, Andenes. *Her* var jeg altså, i dette vanvittige mørket der morgentimene var svarte vegger som lente seg mot ruten. Men det var fint, jeg likte det. Å sitte ved vinduet og se ut, ikke skjelve noe som helst, bare *vite* at alt var der, å drikke kaffe og vente på at dagen skulle begynne, det var blitt en vane jeg hadde lært meg å like. Jeg hadde vent meg til langsomheten i alle skiftningene i landskapet utenfor. Jeg likte det, at den *svære* steinen to meter fra husveggen ikke var å få øye på før dens tid var inne. *Først nå, Elise. Først nå*, hvisket den og lot seg endelig hente fram. Det velkjente omrisset. Deretter sitte litt til, stirre ut i mørket, hvor lenge vet jeg ikke, det ble jo ikke så veldig mye lysere, men en stund må det ha vært, hver morgen, for det var som regel god lunk i rommet når jeg endelig satte meg til ved bordet for å lese.

En natt hadde det snødd, og kanskje var det noe med lyset. Jeg sto ved vinduet tidlig neste morgen og så det hvite i alt det svarte. Klokken var sju, og allerede nå kunne jeg se konturene i landskapet. Det var uvant, det var så lyst, jeg måtte myse. Steinen, sivet, stranden, havet, høydedragene, fjellene. Snøen hadde tegnet fram min verden på en ny måte, og jeg tok en sup av kaffen og tenkte at dette var en fin dag å begynne med oppgaven på. Jeg måtte bare skifte innfallsvinkel og beholde konsentrasjonen. Målbe-

visst gikk jeg bort til bordet, satte bøkene om hvalene inn på nederste hylle i bokhyllen, hentet fram *Knokkelkvinnen* av Clea Koff og satte meg i gyngestolen og begynte å lese.

Til å begynne med virket stoffet fremmed. Jeg kunne ikke helt forstå at det jeg leste skulle ha noe med meg og livet mitt å gjøre, jeg så ikke forbindelsen, skjønte ikke at jeg en gang hadde tenkt at *dette* var spennende, at *dette* var interessant, at *dette* var noe jeg ville jobbe med. Alt virket så fjernt, teksten så ugjenkjennelig, så fort kan det gå, men etter bare noen timer klarte jeg å trenge dypere ned i stoffet. Jeg kjente noe av den samme gløden jeg hadde opplevd mens jeg leste om hvalene, jeg husket at jeg hadde hatt det sånn hjemme i Oslo tidligere i høst da jeg hadde lest om Hannah Arendt og om Gulag. Jeg lette fram forelesningsnotatene mine og kladdeboken der jeg hadde begynt å notere ned stikkord til masteroppgaven, skummet gjennom dem og leste videre, tenkte etter hvert at jo da, dette har jeg selvsagt lest før, dette er bra. Jeg kom inn i det igjen, og det gikk ikke mange dager før det var bøkene om hvalene og floraen langs norskekysten som virket fremmede. Jeg sto foran bokhyllen, satte meg på huk, dro fram en tilfeldig tittel, *Sjøpattedyr – om hval og sel i norske farvann*, kikket på den og satte den tilbake. Det var tross alt ikke derfor jeg var her.

De neste dagene leste jeg bra, tok notater, gikk noen småturer ut, drakk kaffe og satt foran vedovnen på kveldene, leste gjerne litt til, la meg tidlig, fant en ny rytme og rutine jeg likte. Men dagen før mamma, Sol og Hans kom, brukte jeg på å rydde og vaske huset. Mellom slagene gikk jeg til byen og kjøpte litt julepynt og handlet det jeg trengte i butikken. Mamma og Sol skulle bo i en av rorbundene i byen, så det var ikke stort jeg trengte. Jeg kjøpte bare litt brød og pålegg, melk, te og øl, ting jeg visste at Hans

likte, dro hjem og satte matvarene i kjøleskapet, hengte opp julepynten, la på den røde duken jeg hadde kjøpt for noen dager siden, skiftet på sengen, skurte gulvet og vasket badet. Sånn. Nå så det bra ut. Jeg sto midt på gulvet og lot blikket gli gjennom rommet. Jeg hadde til og med pusset vinduet. Ikke verst, tenkte jeg og kikket på klokken, halv sju, ikke rart jeg var sulten. Jeg gikk bort til kjøkkenkroken og begynte på middagen. Da jeg hadde spist, tok jeg like godt oppvasken med en gang og vasket over benkeplatene og skurte komfyren i samme slengen. Det luktet rent nå, og jeg satte meg ned foran vedovnen med en øl. Den tørre veden brant godt, jeg bøyde meg fram, lukket igjen trekken og lente meg tilbake, hørte det dure, av og til kom det en vislende lyd, så sprakte det litt. Jeg tok en slurk av ølen og satt der og tenkte på at jeg snart skulle se Hans, Sol og mamma igjen. Det var to uker siden jeg hadde dratt fra Oslo, men det virket lenger siden. Likevel skulle det bli bra å ha Hans her, tenkte jeg. Jeg gledet meg, gledet meg veldig. Til å treffe Sol også. Og mamma? Ja, henne òg, absolutt. Å klemme henne, å si at jeg er glad i henne, at jeg har savnet henne. At alt som hadde skjedd i slutten av november, var helt glemt. Vi hadde jo bestemt oss for det, at det var det enkleste. Utpå nyåret skulle jeg dessuten ha en drøy uke for meg selv før jeg dro hjem igjen. Dette var ikke min siste dag alene her oppe, og jeg var glad for det nå. Så kunne jeg lese litt mer, fortsette på innledningen jeg så vidt hadde begynt på, gå noen ettermiddagsturer, pakke alt og vaske meg ut i mitt eget tempo. Jeg slengte et par kubber til i ovnen, drakk litt mer øl, plukket *Duinoelegiane* av Rilke opp fra gulvet og begynte å lese.

En eller annen gang i løpet av kvelden hadde det begynt å snø igjen. Nå var klokken litt over elleve, jeg sto foran

vinduet og tittet ut. Det var årets korteste dag, fredag 22. desember, men snøen som lavet ned gjorde mørket lysere, som om den fikk natten til å skinne. Jeg hadde egentlig tenkt å legge meg, men kunne ikke det nå, kledde i stedet på meg og gikk ut, ned over jordet og ut på stranden. Lyden av skrittene mine og pusten min lukket seg rundt meg, ellers var det helt stille. Det var som om alt ble pakket inn og framsto klarere, tydeligere, som om landskapet hadde rykket nærmere, tenkte jeg. Jeg ble stående på stranden en stund. I denne snøfylte natten. Snøen som smeltet idet den traff vannet, bølgene som krodde seg på overflaten. Etter en stund gikk jeg helt ned til vannkanten, snudde meg med ryggen mot sjøen og så oppover mot huset. Det måtte ha falt nesten ti centimeter snø allerede. Jeg smilte, husket plutselig følelsen av å våkne opp etter en natt med stort snøfall. Det hvite, dunaktige som har lagt seg over trær og busker, gresset, gjerdet, de parkerte bilene. Verden som omslutter deg der du går nedover veien, det er så fint, og du merker det ikke engang, at det stille snøfallet opphører.

Da jeg kom inn igjen, la jeg en ny pinne i ovnen, slukket alle lysene og tok med meg dynen bort til stolen foran vinduet. Denne gleden bare fordi det snødde! Jeg satte bena opp mot vinduskarmen. Er det ikke ofte sånn, da, tenkte jeg, gleden i de små tingene. Som å finne et vakkert skjell i sanden, som lyden av gressklipperen i mai, og lukten, hvordan det anger av vår da. Eller som tidligere i høst da jeg plukket plommer. Den voldsomme gleden. Den kom også like overraskende på meg da. Hva kom den av? Jeg vet ikke. Gleden ved å ta på seg flere lag med varme klær og gå ut av huset, rusle over plenen med rake i den ene hånden og pose i den andre, lene raken mot stammen, ta tak i den nederste grenen, kjenne det kalde, fuktige treet

i hånden, den knudrete barken, her og der litt mose eller lav, noe grålig mot det mørkebrune treet, stammen nede ved gresset glinsende av væte. Å deretter dra seg opp i plommetreet, merke hvordan grenen svaier under vekten av kroppen, raskt gjenvinne balansen og enkelt ta seg opp til toppen og sitte der i trekronen og plukke plommer. De svakt rødlige og lilla plommene som lett slipper stilken, den kalde frukten i hånden, bevegelsen med armen, ut etter plommen, gripe, trekke armen til seg og slippe plommen ned i posen. Gleden ved å sitte sånn i et tre. Det gule løvet på plenen, de gulbrune bladene på trærne, det våte gresset klistret til bakken etter en av årets første frostnetter, den kalde luften mot ansiktet og solen som kanskje traff meg i nakken der jeg satt. Tanken på at jeg aldri blir for gammel til dette og vissheten om at dette alltid vil gjøre meg glad.

Men jeg *liker* jo å plukke plommer, tenkte jeg, jeg *liker* å være ute. Så var det kanskje ikke så merkelig likevel? Det ble ~~dessuten~~ en fin dag, det ble jo det. Mamma som etter en stund kom slentrende over det våte gresset. Jeg ropte ned til henne, slo ut med hånden og sa noe om hvor fint det var her. Hun hadde da nikkert og smilt tilbake, sagt at hun var enig? Hun hadde sett det jeg så. Det er noe med disse høstdagene, ja, hadde hun sagt og hentet raken, stilt seg innunder de høyeste grenene og begynt å trekke til seg de plommene jeg ikke kunne nå, fange dem og legge dem oppi posen sin. Den samme arbeidsfordelingen som alltid. Jeg lente meg utover, fortsatte å plukke plommer, raske bevegelser. Snart var det ikke flere å finne her oppe, så jeg begynte å bevege meg sakte nedover treet, nappet med meg dem jeg så på veien mens mamma jobbet seg rundt. Et møysommelig arbeid. Plommer: en, to, tre, fire.

Da vi var ferdige, spurte mamma om jeg ikke ville ha en kopp kaffe og noe å bite i. Men vi var så godt i gang

nå, svarte jeg og lurte på om vi ikke kunne fortsette, det var så deilig å bare holde på, var det ikke, ble ikke hun også glad av det? Hun nikket og smilte, derfor gjør vi like godt løs på det litt mindre plommetreet i den andre enden av frukthagen. Vi sa ikke stort til hverandre hele denne tiden, vi trengte kanskje ikke det, vi hadde jo dette. Det var nok bare å være ute, plukke plommer, legge dem i poser, og da vi var ferdige, bære alle posene ned i matboden, finne plass til dem i fryseboksen, vite at de ligger godt der, at fryseren holder atten minusgrader, det faste plommekjøttet kommer til å være like saftig den dagen vi skal lage syltetøy.

Og fredag for fire uker siden gikk hun ned i kjelleren, hentet alle plommene i fryseren, bar dem opp og la dem utover avispapir som hun hadde kledd kjøkkenbordet med. Kanskje hun smakte på en før hun la seg og tenkte på meg, gledet seg til at jeg skulle komme og hjelpe henne å lage plommesyltetøy, kanskje smaken av plommer vekker gode minner i henne, kanskje hun også blir glad av det? Men hvorfor gråt hun da?

Det at mamma i det hele tatt kunne være hjemme den kvelden, hadde selvsagt ikke slått meg, ikke som mulighet engang. Hvorfor skulle hun være hjemme? Klokken var bare kvart på ni. Hun var hos Berit. Hun hadde stått i døråpningen bare en drøy time tidligere og sagt ha det til meg. Plommesyltetøyet var ferdiglagd, glassene merket med *PLOMMER HØST 2006* og båret ned i matboden i kjelleren. *Kos deg i kveld*, hadde jeg sagt, *hils Berit!* Mamma nikket, det skulle hun gjøre, *ha det, hei*. Nå hadde de åpnet rødvinflaske nummer to, de pratet om alt de hadde gjort, alt de skulle gjøre, ting de gledet seg til: jul, å lage tomatsild, å bake krumkaker. Mamma gledet seg til noe så trivielt som å kjøpe hasselnøtter og valnøtter, til

å kunne helle dem over i den store bollen, lyden, *klunk, klunk-klunk*, deretter å kunne finne fram den gamle nøt-teknekkeren, legge den oppå alle nøttene, men prøve den et par ganger først, ja da, en nøtt eller to, den runde smaken av valnøtt, så koke en kopp kaffe, kanskje løse kryssord og skrelle en clementin. Spise clementinen. Det er lov å kose seg, for det er slutten av november, snart desember, snart jul.

Noe så idiotisk, hadde jeg tenkt der jeg gikk, å glemme sine egne nøkler, jeg som nesten var hjemme, som derfor nå måtte snu, gå tilbake, gjennom mørket, gjennom gatene, hendene i kåpelommen, skjerfet tullet rundt halsen, fort videre bortover og opp bakken, forbi nærbutikken og inn Syrenveien, fort, fort. For det var kaldt allerede da, det var frost på bakken, noe hvitt som fikk mørket til å trekke seg tilbake eller framstå som mer likt det hvite, som om mørket blinket, blinket i hvitt.

Da jeg kom fram noen minutter senere, gikk jeg rett bort til garasjen, dro opp porten, bøyde hodet og gikk inn, famlet meg fram til sprekken mellom finerplatene inne i kroken, den vesle hyllen der inne, fant den lille posen, kjente noe hardt og lite under plasten. Nøkkelen lå der heldigvis fortsatt. Jeg gikk ut, ruslet bort til trappen, skyndte meg opp og låste meg inn. I gangen var det helt mørkt. Jeg skrudde på lyset og så nøkkelknippet mitt på kommoden med en gang, la det i lommen, skrudde av lyset igjen og var på vei ut da jeg hørte en lyd. Jeg stoppet opp. Hva var det? Jeg gikk bort til trappen, la en hånd på gelenderet. Var det noen her? Jeg var halvveis opp trappen før jeg stoppet igjen og lyttet. *Det er noen her!*

Så mye enklere det hadde vært om jeg hadde funnet henne gråtende under et av epletrærne i stedet. Tullet inn i flere lag pledd, kanskje med et glass vin i hånden, lykten